

Nr 2.

Af friherre **Palmstierna**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående publicerandet af vissa statistiska uppgifter för municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun.

Med landets fortgående industrialisering och kommunikationsväsendets utveckling ha, som bekant, en mängd småsamhällen hastigt uppkommit i landet. Till en början fingo dessa icke någon enhetlig administration, emedan, enligt gängse praxis efter 1864, köpingsprivilegier ej beviljades utan i samband med nybildning af kommun. Det visade sig likväl nödvändigt att åstadkomma särskilda ordnings- och sundhetsföreskrifter, afsedda för dessa orter, som småningom tilltagit i mängd och betydelse. Riksdagen beslöt därför år 1898 att genom en särskild förordning, som fastställde dessa samhällens namn, reglera deras kommunala själfstyrelse.

Härmed var den första och viktigaste åtgärden vidtagen i syfte att inom den kommunala administrationens ram inpassa den nybildning af samhällstyp, som genom befolkningsagglomerationen redan inträdt. Nästa förordning, som till väsentliga delar är afsedd att normera municipalsamhällenas utveckling, blef 1907 års lag om stadsplan och tomtindelning, som uti sin 36:te § bestämmer, att de föreskrifter, som enligt lagen skola gälla för stad, äga motsvarande tillämpning för ort, å hvilken byggnadsstadgan för rikets städer tillämpas.

Äfven uti det af särskilda kommitterade utarbetade förslaget till ny byggnadsstadga den 20 mars 1909 förutsattes, att municipalsamhället skall iklädas likartade skyldigheter som köping och stad för fullgörande af stadgans föreskrifter.

Den för municipalsamhällena betungande väglagen är f. n. under revision, och därunder torde man sannolikt komma att åtminstone till någon del utskilja samhället från väghållningsdistriktet.

Tendensen hos statsmakternas arbete på föreliggande område går således tydligen i riktning af att låta municipalsamhället alltmer erhålla stadens karaktär utan att det likväl helt och hållet afskiljes från landsbygden såsom egen kommun.

Det är gifvetvis af den allra största betydelse att härunder äga en så klar och fullständig bild som möjligt af municipalsamhällellens utveckling; hur förordningarna tillämpas och i hvad mån deras beskaffenhet motsvarar samhällenas behof; hvilka kostnader de åsamka innevånarna; arten af samhällenas själfstyrelse, särskildt med hänsyn till den ekonomiska förvaltningen, beskattningen och länepolitiken. Men vår officiella statistik ger knappast någon vägledning för bedömandet af dessa förhållanden, som äro nödvändiga att känna till, såvida statsmakterna ej skola begå missgrepp vid behandling af de ärenden, som beröra municipalsamhällena.

Det är ännu icke fullt säkert känt, hur många dessa äro. Det är nämligen ovisst, hvilka samhällen, som rätteligen böra räknas såsom municipalsamhällen. Enligt 80 § i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet konstitueras ett municipalsamhälle därigenom, att ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt hvad i hälsovårdsstadgan för riket föreskrifves om stad af Kungl. Maj:t förordnas att lända till efterrättelse för visst område. Stundom har denna bestämmelse tolkats så, att området skall anses utgöra ett municipalsamhälle, så snart endera af dessa stadgar tillämpas (§ 80 mom. 3), men den uppfattningen gör sig äfven gällande, att detta äger rum först, när de alla fyra tagits i bruk. Det vore önskvärdt, om full klarhet i detta afseende erhöles. En officiell framställning angående hvilka stadgar, som tillämpas uti olika samhällen, vore ytterst behöflig och skulle lämpligast publiceras genom statistiska centralbyrån. Någon annan för allmänheten tillgänglig redogörelse i detta afseende än den, som återfinnes uti Kungl. Maj:ts berättelse öfver det, som i riket sig under föregående år tilldragit, torde ej förefinnas för närvarande.

Angående befolkningens mängd och dess förändringar finnas inga exakta officiella uppgifter för andra tätt bebyggda orter än städer och köpingar, som utgöra egen kommun. De folkmängdsuppgifter, som meddelas från en del af municipalsamhällena, lämnas frivilligt af prästerskapet till statistiska centralbyrån på de s. k. summariska redogörelser angående befolkningen inom församlingen, som årligen insändas. Å

blanketterna till dessa finnes nämligen en rad, i hvilken municipalsamhällenas folkmängd kan antecknas. Stundom sker detta, stundom icke. Ofta lämnas kolumnen tom, emedan det stöter på vissa svårigheter att utan för stort arbete lämna uppgiften, något som är vanligt i samhällen, som befinna sig uti rask utveckling. Följden häraf blir, att särskildt i några af dessa, som på grund af sin hastiga växt och storlek borde uppmärksammas, inga uppgifter föreligga.

Endast för c:a 56 procent af samhällena kan befolkningsmängden vid 1908 års slut angifvas, och blott i 76 af 148 samhällen känner man till, hur befolkningsrörelsen under året pågått. Dess karaktär är okänd i så stora samhällen som Liljeholmen (c:a 8,000 innev.), Norrköpings norra förstad (c:a 4,900 innev.), Boxholm (c:a 2,200 innev.), Åby (1,895 innev.), Gårda (c:a 6,000 innev.), Lunden och Krokslätt (c:a 4,500 innev.) under år 1908. För samhällen sådana som Herrljunga, Ludvika, Krylbo, Kiruna, Malmberget och Nyhem finnes ingen officiell uppgift på befolkningsmängden den $31/12$ 1908. När det är fråga om så betydelsefulla orter och en stadssamhällelig typ, som rymmer omkring 200,000 innevånare i vårt land, torde likväl fullt exakta siffror finnas tillgängliga.

Någon annan utredning än den, som af särskild anledning verkställts utaf Svenska Stadsförbundet angående styrelsesättet inom municipalsamhällena med hänsyn till begagnandet af fullmäktigeinstitutionen, finns icke meddelad.

Den ekonomiska utvecklingen har redan fortskridit långt i många municipalsamhällen. Såvidt det är mig bekant, finns det kommunalt elektricitetsverk i Vinslöf, Nässjö och Trollhättan; vattenledning i Mjölby, Karlskoga, Oxelösund, Gnesta, Borg, Storängen, Sunne; afloppsledning i Trollhättan, Hagalund, Norrköpings norra förstäder, Raus plantering, Katrineholm, Nya Hufvudsta, Mjölby, Arlöf, Nässjö, Karlskoga, Oxelösund, Kjeffinge, Lilla Edet, Flen, Svedala, Säfsjö, Båstad, Alvesta, Gnesta, Sjöbo, Storängen, Borg, Tierp, Kil, Oskarsström o. a. Äfven kommunala badhus finnas upprättade. Dessutom ha offentliga byggnader uppförts inom flera orter.

Förutom dessa företag, som municipalsamhällena i likhet med köpingar och städer ansett sig nödsakade att utföra för att öka beboeligheten på platsen, ha de behöft inlåta sig på fastighetsaffärer i relativt stor skala. Det är särskildt den nya stadsplanlagen med dess bestämmelser om stadsplans genomförande och lösen af mark, som ledt municipalsamhällena härtill. Följden har blifvit, att ett stort behof af kapital uppstått, och för dess erhållande har upplåning uti ganska

stor utsträckning blifvit erforderlig. Men beloppen af densamma äro ännu så länge icke offentligt kända. I den statistik angående landskommunernas finanser, som utgifvits af kungl. statistiska centralbyrån, har man ej skilt på landskommunernas och municipalsamhällenas skuldbörda eller särskildt angifvit den senare. När kungl. civildepartementet förlidet år verkställde en utredning om kommunernas sväfvande skuld, hade det varit af stort intresse erfaras beskaffenheten af den länepolitik municipalsamhällena bedrifvit. Möjligen skulle kännedomen därom ha medfört särskilda stadganden i det lagförslag, som utarbetats inom kungl. civildepartementet uti detta ärende.

Af den officiella kommunalstatistiken vinnes ingen erfarenhet om, hur municipalsamhällenas ekonomi skötes. Det är endast de själfständiga kommunerna, för hvilka någon redogörelse i detta afseende lämnas. En så viktig faktor för bedömandet af det ekonomiska läget som fyrkantalet och den för municipalsamhället beslutade utdebiteringen återfinnes märkligt nog ingenstädes uti vår statistik.

Det, som ofvan är nämndt om municipalsamhällena, gäller äfven i tillämpliga delar för köpingar, som icke bilda egen kommun.

Den otillfredsställande beskaffenheten af vår officiella statistik på detta område kan medföra praktiska olägenheter såväl för lagstiftningen som statsförvaltningen och det kommunalpolitiska arbetet. Det är icke heller lämpligt, att så betydelsefulla administrativa organ som våra municipalsamhällen, af hvilka många äro större än småstäderna, icke bli utsatta för den kritiska belysningen af deras förvaltning, som en statistiskt inregistrerad bild af densamma möjliggör.

Några särskilda svårigheter att erhålla önskade upplysningar torde ej behöfva förekomma. De uppgifter angående administrationens beskaffenhet, som det vore önskvärdt få införda uti den officiella statistiken, kunna lätt meddelas af Konungens befallningshafvande uti olika län. Resp. municipal- och kommunalnämnder torde ur sina böcker kunna lämna erforderliga uppgifter till belysning af den ekonomiska förvaltningens olika delar, och befolkningsmängden skulle antingen, såsom nu sker för en del samhällen, kunna meddelas af prästerskapet eller, om så anses lämpligare, af resp. nämnder, som uppgöra de för samhället gällande fyrktals- samt debiterings- och uppbördslängderna. Den bästa praktiska anordningen för uppgifternas insamlande torde emellertid först kunna bestämmas efter en utredning i ärendet.

Med anledning af det, som ofvan anförts, får jag således vördsam samt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga erforderliga åtgärder, för att behöfliga uppgifter angående administration, folkmängd och ekonomisk förvaltning uti municipalsamhällen och köpingar, som icke utgöra egen kommun, måtte bli publicerade uti den officiella statistiken.

Stockholm den 15 januari 1910.

Erik Palmstierna.
